

CİNSİYETLER VE CİNSİYETLERLE ÖZDEŞLEŞEN DAVRANIŞLARIN SOSYOLOJİK VE BİYOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Hülya ÇAKIR²
Doç. Dr. Hatice BAŞ³

ÖZET

Cinsiyet konu başlığına değinmeden önce salt insanın biyo-psiko-sosyal bir varlık olması gerçekliği, davranışlarının değerlendirilme sürecinin de çok boyutlu yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Cinsiyetle alakalı tutumların ve davranışların meydana gelmesini biyolojik determinist modeller, hormonal etkilerle izah etmektedirler. Cinsiyet davranışlarının oluşumunda ve cinsiyetler arası tavır farklılaşmasının belirlenmesinde etkili olan hususun psikolojik yapı faktörleri olduğu doğrultusundaki görüşler ise her iki cinsiyete mahsus olan davranışları kabul etmekle birlikte, ortaya çıkan farklılığın sebebi olarak, psikolojik ve duygusal özellikleri öne çıkarmaktadır. Sosyal bir varlık olarak insanın cinsiyet davranışlarında erkekler ile kadınlar arasındaki yapısal farklılıkların ve özelliklerin sadece biyolojik, fizyolojik veya psikolojik değil, aynı zamanda kültürel ve sosyolojik açıdan ele alınması gerekmektedir. Aslında yapısal farklılaşmalar olarak ifade edilen bazı hususlar, öğrenilmiştir ve insanların davranışlarının sadece bu yapısal özelliklerin etkisinde oluşması ve şekil alması söz konusu değildir. Aslında tüm bu farklılıklar, cinsiyet özellikleri ile birlikte cinsiyete yönelik kültür tarafından ön görülen kalıp yargıların ve rollerin öğrenilmesine de bağlıdır. Çünkü çoğu zaman kadına ve erkeğe atfedilen özelliklerin kültür içerisinde tanımlanmış, öngörölmüş bir yeri bulunmaktadır. Literatür taramasına dayanan bu teorik çalışmada cinsiyetler ve cinsiyetlerle özdeşleşen davranışların özellikle biyolojik ve sosyolojik açılardan değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kültür, Davranışlar, Cinsiyet Hormonları, Beynin Yapısal Gelişimi

¹ Bu makale 5-7 Mayıs 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen ASEAD III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan bildiriden geliştirilmiştir.

² Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, hulya.cakir@bozok.edu.tr

³ Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, hatice.bas@bozok.edu.tr

BEHAVIORS ASSOCIATED WITH GENDER AND GENDER SOCIOLOGICAL AND BIOLOGICAL EVALUATION

ABSTRACT

Before discussing gender topics only human bio-psycho-social beings become reality, making the evaluation process of the behavior of multi-dimensional reveals the necessity. Gender-related attitudes and the behavior of occurrence of biological determinist models, they explain the hormonal effects. The opinions in line with the psychological factor structure of the matter which is effective in determining the differentiation of attitudes between and gender formation of gender behavior While accepting behavior that is common to both sexes, as the reason for differences emerged, emphasizes psychological and emotional characteristics. The properties of structural differences between women and men in gender behavior of man as a social being just a biological, not psychological or physiological, but also need to be addressed in terms of cultural and sociological. Structural variations are in fact expressed in certain aspects, it is learned behavior and people only effect of the formation and shaping of these features is not the case. In fact, all these differences, gender characteristics foreseen by the culture with regard to gender stereotypes and roles to learn the subject. Because culture is often defined in the characteristics attributed to women and men, there is a place provided. Based on this theoretical literature study of behaviors identified with gender and gender particularly aimed to evaluate the biological and sociological.

Keywords: Gender, Culture, Behaviours, Sex Hormones, Structural Brain Development.

GİRİŞ

Kadın ve erkekler arasında, sergiledikleri davranış ve tutumlar bakımından karşılaştırıldıklarında gözle görülür bariz farklılıklar bulunduğu bilinmektedir. Bu iki farklı cinsiyetin sadece davranışlarında değil değerlerinde de bazı farklılıklar bulunmaktadır (Flowers, 2006). Yapılan araştırmalarda kadınların estetik, sosyal ve dini değerlere daha fazla önem verdiklerini; erkeklerin ise politik, teorik ve ekonomik değerleri daha çok önemstediklerini belirlemişlerdir (Ünal, 1981). Benzer şekilde erkekler başarı ve entellektüel uğraşı değerlerine, kadınlar ise sevgi, aile ve samimi ilişkilere daha çok önem vermektedirler (Rokeach, 1973).

Erkek ve kadın davranışları arasında bulunan farklılıklar sosyo-kültürel etmenler nedeniyle mi meydana gelmekte yoksa doğuştan mı var olmaktadır? Bu konu uzun zamandır uzmanlar tarafından tartışılmaktadır (Gültekin, 2014). Bu nedenle bu durumun açığa kavuşturulması için pek çok çalışma yapılmıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen verilere dayanarak bazı bilim insanları cinsiyete bağlı davranış farklılıklarının sadece sosyal çevreyle alakalı olmadığını aynı zamanda biyolojik kökenli de olabileceğini savunmaktadırlar (Gültekin, 2014). Gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar kadın ve erkek arasındaki davranış ve tutum farklılıklarının doğuştan gelen yapısal özellikler nedeniyle oluşmuş olabileceğini göstermektedir (Moir ve Jessel, 2002; Paglia, 2004).

1. CİNSİYET DAVRANIŞ FARKLILIKLARINA YOL AÇAN BİYOLOJİK ETKENLER

Kız bebeklerin duygusal değişikliklere ve duygulara karşı daha duyarlı oldukları yapılan araştırmalarla gösterilmiştir. Yapılan bir çalışma, dünyaya gelmelerinin üzerinden daha 1 gün bile geçmemiş kız bebeklerin, diğer bebeklerin yüz ifadelerine ve ağlamalarına erkek bebeklerden daha çok tepki verdiklerini ortaya koymuştur. Kız çocukları henüz 1 yaşındayken dahi gerilim belirtilerine tepki vermeye başlamaktadırlar. Acı çeken ya da mutsuz insanlara karşı kız bebeklerin erkek bebeklere kıyasla daha duyarlı oldukları araştırmalarda gösterilmiştir (Brizendine, 2012). Yapılan çalışmalarda kız bebeklerin erkek bebeklere göre daha fazla iletişim ve ilişki odaklı olduğu gösteriliyor. Doğumu takip eden ilk 3 ayda kız bebeklerde göz teması ve gözle iletişim kurma yetenekleri %400 civarında artarken, erkek bebeklerde bir gelişme gözlenmemektedir (Leeb ve Rejskind, 2004). Kız bebekler, anneleriyle daha kolay bağlantıya geçebilmektedir. Bu konuyla ilgili Weinberg'in (1999) yaptığı bir araştırma, kız bebeklerin annelerini erkek bebeklere göre daha iyi anladıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde kız çocuklar arkadaşlarıyla daha kolay ve daha yakın duygusal bağ kurmaktadır. Araştırmalar gösteriyor ki bu durum hemen her kültürde 2-8 yaş aralığındaki kız çocukları için geçerlidir. Yani bu durumun, çocukların yetiştikleri kültür ortamı ile bir ilgisi bulunmamaktadır (Brizendine, 2012).

Beyin üzerine yapılan son çalışmalarda iki cinsiyet arasındaki farklılıkların doğuştan var olduğuna dair ciddi kanıtlar elde edilmiştir (Amen, 2010; Brizendine, 2012; Hines ve ark. 2002; Pasterski ve ark., 2005). İki cinsiyetin beyinlerindeki anatomik, fizyolojik ve nörohumoral farklılıkların, davranışlar arasındaki farklılıklara neden olduğu düşünülmektedir (Eşel, 2005).

Beyin görüntüleme tekniklerindeki son yıllardaki gelişmeler ışığında davranışlardaki cinsiyetlere dayalı farklılıkların biyolojik kaynaklı olabileceğini gösteren veriler giderek artmaktadır (Gültekin, 2014). Duygusal içerikli durumlara karşı kadınların erkeklere kıyasla daha hassas tepkiler verdiği birçok araştırmada ortaya koyulmuştur (Brizendine, 2012). Yapılan bir çalışmada kadın ve erkeklere duygusal içerikli bazı resimler gösterilirken aynı zamanda beyin taramaları yapılmıştır. Tarama sonucunda resimlere bakarken erkeklerin beyinlerinde 2 bölge aktifken, kadınların beyininde 9 farklı bölgenin aktif hale geldiği görülmüştür. Araştırmacılar kadınların duygusal olayları hafızalarında daha uzun süre tuttuklarını ve bu olayları daha canlı hatırladıklarını belirtmektedir. Ruigrok ve ark. (2014) kadın ve erkek beyinindeki yapısal farklılıklarla ilgili bir araştırma yapmışlardır. 1990–2013 yılları arasında yayınlanan 167 çalışmayı incelemişler ve 18-80 yaş aralığındaki bireylerin verilerini çalışmalarına dâhil etmişlerdir. Araştırmacılar bu çalışmada iki cinsiyet arasındaki beyin boyut farkının yanında bölgesel farklılıkları da incelemişlerdir. Buna göre erkek beyininin farklı kısımlarının kadın beyinine oranla daha büyük olduğu bulunmuştur (Toplam Beyin: %11, İntrakranial Alan: % 12, Serebellum: % 10, Boz Madde: % 9, Ak Madde: % 13, Beyin Omurilik Sıvısı: % 11.5, Beyincik: % 9). Yapılan araştırmalarda özellikle konuşma alanlarındaki ve limbik sistem hacmindeki farklılıklar dikkat çekmektedir. Beyinde duygularla ilgili bölgelerden birisi olan limbik sistem kadınlarda daha büyüktür. Bu nedenle kadınların duygusal uyarılara karşı daha hassas oldukları ve erkeklere göre çok daha kolay bağ kurdukları düşünülmektedir (Ruigrok ve ark. 2014).

Tuncer (2005) tarafından Türkiye’de yaşayan kadın ve erkek bireylerin beyin yapılarındaki farklılıkların araştırıldığı bir çalışmada, erkek ve kadınlarda beynin iki lobu arasındaki organizasyon ve iletişimi sağlayan korpus kollosum’un büyüklükleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda erkeklerde rostrum ile posterior korpus kollosum alanlarının daha büyük olduğu belirlenmiştir. Son zamanlarda gerçekleştirilen görüntüleme çalışmaları da cinsiyetler arası morfolojik olarak bulunan değişiklikleri tespit etmiş ama bu değişikliklerin bilişsel süreçler üzerine ne gibi etkilerinin bulunduğu henüz kesinleşmemiştir (Shin ve ark., 2005).

Kadın ve erkek davranışlarındaki farklılıklarının biyolojik bir kökeni olduğuna vurgu yapılmaktadır (Arıkan, 2011). Beynin farklı yapısal gelişimi, cinsiyetler arasındaki davranış farklılıklarını belirlemede önemli sonuçlar doğurmuştur ve bu farklılıklar tüm kültürlerde sabit görünmektedir. Kadınlar koku ve tat duyularının algılanmasında, alçak seslerin işitilmesinde, yüz ifadelerinin okunmasında erkeklere göre daha başarılıdırlar (Arıkan, 2011). Her 2 cinsiyetin duyu organları ile ilgili yapılan araştırmalarda da önemli farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Yapılan bir araştırmada kadınların düşük sesleri erkeklere göre çok daha iyi duydukları belirlenmiştir. Dokunma duyusu kıyaslandığında, kadınların erkeklere oranla 10 kat daha duyarlı oldukları ortaya koyulmuştur (Amen, 2010).

İletişimin önemli elemanlarından birisi olan dilin cinsiyetle olan ilişkisi de araştırılmıştır. Sözel iletişimi kullanmada ve dil öğrenmede kadınların erkeklerden daha başarılı olduklarını gösteren çeşitli çalışmalar yayınlanmıştır. Cinsiyet ve dil öğrenimi arasında beyin temelli bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır (Üster, 2008). Dil öğrenme üzerinde etkisi olan hormonal farklılıkların ortaya koyulmaya çalışıldığı araştırmada, kadın ve erkekler arasında bulunan yeni kelime öğrenme ve öğrendiklerini pekiştirme süreçlerinde anlamlı farklar bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca gene bu çalışma sonucunda kız öğrencilerin, karar verme, zihinsel ve sosyal stratejileri daha sık kullandıkları; erkeklerin ise ezberleme stratejilerini daha çok kullandıkları ortaya çıkmıştır (Üster, 2008). Ruigrok ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada erkek üreme hormonu olarak bilinen testosteronun beynin konuşma alanı üzerine olumsuz etki yapmasından dolayı erkeklerin konuşma konusunda kadınlarla kıyaslandıklarında daha zayıf oldukları belirtilmektedir (Ruigrok ve ark. 2014).

Yapılan başka bir araştırmada oyun ve oyuncak tercihi gibi sıklıkla kültürel etkenlere dayandırılan davranışların dahi hormonal bir kökeni olabileceği belirlenmiştir. Araştırmacılar CAH (congenital adrenal hyperplasia) adlı genetik probleme sahip kız çocukları üzerinde çalışma yapmışlardır. Bu genetik bozukluk, testosteron adlı erkeklik hormonunun doğumdan önce olması gerekenden fazla salgılanmasından ötürü üreme sistemine ait organlarda ve de davranış ve tutumlarda erkeksileşmeye neden olmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bu bozukluğa sahip olan kızlar daha fazla saldırganlık içeren vurdulu-kırdılı oyunlar oynamaktadırlar, oyuncak bebeklerden ziyade araba ve silah gibi oyuncaklarla oynamayı daha çok tercih etmektedirler (Pasterski ve ark. 2005). Hines ve ark. (2002) kız ve erkek çocuklar arasındaki oyun ve oyuncak tercihindeki farklılaşmanın nedenleri üzerine çalışmışlar ve fetüsün anne karnında içinde yüzdüğü sıvı olan amniyon sıvısında testosteron oranı çok olan bebeklerin sonraki senelerde daha erkeksi oyunları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Maymun yavruları üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Erkek maymun yavruları dişilerle kıyaslandığında erkek çocukların oynadığı (silah, kamyon gibi) oyuncakları daha çok tercih ettikleri görülmüştür (Alexander ve Hines, 2002).

Aynı araştırmacılar tarafından yıllar sonra yapılan benzer çalışmada da aynı sonuç alınmıştır. Araştırmacılar elde ettikleri bu sonuçları oyuncak tercihlerinin doğumdan önce belirlendiği ve hormonlarla ilişkili olabileceğine dair bir kanıt olarak yorumlamışlardır (Hines ve Alexander, 2008).

Bir diğer araştırmada doğumlarının üzerinden daha 1 gün geçmiş 102 (58 kız, 44 erkek) bebek üzerinde çalışılmıştır. Çalışmada bebeklerin mekanik/fiziksel bir obje ile sosyal bir objeye bakış süreleri ve ilgileri ölçülerek değerlendirilmiştir. Kız bebekler sosyal objelere erkek bebeklerin ise mekanik/fiziksel objelere daha çok ilgi gösterdikleri vurgulanmıştır. Yeni doğmuş bebekler henüz sosyo-kültürel etkenlerden etkilenmediklerinden dolayı elde edilen sonuçlar biyolojik etkenlerle açıklanabilmektedir (Connellan ve ark. 2000). Bebekler üzerinde (10, 14 ve 18 aylık) yapılan bir çalışmada kız bebeklerin oynamak için oyuncak bebekleri erkeklere göre daha sıklıkla tercih ettikleri ortaya konulmuştur (Roopnarine, 1986). 18-23 aylık bebekler üzerinde yapılan başka bir araştırmada benzer şekilde bebeklerin kendi cinsiyetine uygun oyuncakları daha çok tercih ettikleri, diğer cinsiyetle özdeşleştirilen oyuncaklarla ise oynamayı reddettikleri tespit edilmiştir (Caldera, Houston ve O'Brien, 1989). Nelson (2005) 3-5 yaş aralığındaki çocuklarla yaptığı çalışmada çocukların seçimlerini kendi cinsiyetine uygun oyuncaklardan yana kullandıkları bulunmuştur.

Oyuncak seçimlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğine yönelik çalışmalar bunlarla sınırlı değildir. Bu konuda yapılan daha pek çok çalışma mevcuttur (Atik, 1986; Bağçeli, 2008; Çiftçi, 2011; Duman ve Temel, 2011; Gökkaya, 1994).

Moir ve Jessel (2002) çalışmalarında beyin yapısının cinsiyete göre geliştiğini ayrıca cinsiyetler arasında bulunan farklı davranışların hormonal nedenli olabileceğini belirtmektedirler. Kız çocuklar araştırıldığında, daha çok küçük yaşlardan itibaren barışçıl ilişkilerden hoşlandıkları, çatışmalardan ise kaçındıkları belirlenmiştir. Bu durumun östrojen hormonuyla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Brizendine, 2012). Androjen reseptörleri bulunmayan ya da hadım edilmiş erkeklerde dişi davranışları ve anatomisi gelişmektedir. Buna ek olarak erkek androjen hormonu olan testosteronun işleyişine engel olan etmenler de dişi özelliklerin gelişmesine sebep olmaktadır. Dişi androjenlerinden olan estradiol erkek bireylere dişi özellikler vermezken testosteron dişilerde eril niteliklerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Embriyonik gelişimin erken evrelerinde testosteron hormonu mevcutsa erkek birey oluşur; şayet testosteron yoksa ne kadar östrojen ve estradiol olduğundan bağımsız olarak dişi birey oluşmaktadır. Bu nedenle bütün insanlar için 'varsayılan ayarın' dişi olmak olduğu söylenebilmektedir.

Bu alanda yapılan çalışmalar testosteron hormonunun eril bir beynin gelişimine de yol açtığı öne sürülmüştür (Gorski, 2002). Hormonlar yetişkinlikte de önemlerini korumaya devam etmektedirler. Androjenin her iki cinsiyette de saldırgan tutum ve davranışlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda dişi hayvanlara testosteron verildiğinde daha saldırgan hale geldikleri ve genellikle erkeklerle bağdaştırılan davranış ve tutumları gösterdikleri, östrojen verildiğindeyse dişi davranışlarının kuvvetlendiği belirtilmektedir (Barnes, 2014).

Cinsiyet hormonlarının beyin korteksi üzerinde de etkilerinin bulunduğu düşünülmektedir çünkü bu hormonlar, kontrollü (programlı) hücre ölümü olan apoptoz hızını kontrol ederek beyin farklı bölgelerinde boyut farklılıklarının meydana gelmesini sağlamaktadırlar (Goldstein ve ark., 2001). Örneğin dişi bireylerde beyin temporal bölgesinde bulunan sinir hücresi yoğunluğu erkeklere kıyasla daha fazladır ancak erkeklerde ise beyaz madde oranı daha fazla bulunmaktadır (Barnes, 2014). Testosteron hormonu, erkeklerin eylemlere, nesnelere ve rekabete daha meraklı olmasını, üç boyutlu görme, yön duygusu, ve de matematik konularında daha iyi olmalarını sağlamaktadır (Arıkan, 2011). Yavru dökümünde östrojen akımının engellendiği dişi primatların normal dişilerin ilgi gösterdikleri alanlara ilgi göstermedikleri yapılan bir çalışmada ortaya koyulmuştur. Ayrıca fetüs döneminde testosteron enjekte edilen primatların daha saldırgan davranışlar sergiledikleri tespit edilmiştir (Gültekin, 2014). Hormonlarla ilgili yapılan başka çalışmalarda da testosteron düzeyi arttırıldığında dişilerin daha saldırgan ve kavgacı tutum gösterdikleri belirtilmiştir (Dökmen, 2010). Beynin duygusal merkezleri arasında olan amigdala ile ilgili de çalışmalar yapılmıştır. Bu sayede erkeklerin neden daha saldırgan davranışlar sergiledikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalara göre erkeklerin amigdala bölgesinde testosteron reseptörlerinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu nedenle testosteron düzeyi fazla olan erkeklerin daha kolay öfkeye kapıldıkları ve de ani öfke patlamalarının daha sıklıkla yaşadığı belirtilmiştir. Ayrıca testosteron almaya başlayan kadınlarda da erkeklere benzer şekilde öfke tepkilerinin arttığını gösteren araştırmalar yapılmıştır. Erkeklerde yaş ilerledikçe testosteron düzeyinin azalması, yaşlandıkça erkeklerin daha az öfkelenmesine neden olmaktadır.

Cinsiyete dayalı farklılık gösteren birçok hastalık vardır. Bu hastalıkların arasında psikolojik kaynaklı olanlar tutum, davranış ve algıyı etkilediği için cinsiyetlere göre davranışsal farklılıkların belirlenmesi açısından daha fazla önem arz etmektedir. Birçok psikolojik ve fiziksel hastalıkta cinsiyet farklılığını işaret eden çalışmalar mevcuttur. iskemik kalp hastalığı, hipertansiyon ve kalp yetmezliği gibi fizyolojik temelli (Yılmaz, 2012); dikkat eksikliği, panik atak, depresyon ve hiperaktivite gibi psikolojik temelli hastalıklarda (Gültekin, 2014) cinsiyetler arasında bariz farklar olduğu belirtilmiştir. Duygu durum bozuklukları ve kaygı bozuklukları kadınlar arasında daha sık görülmektedir. Panik atak bozukluğunun erkeklere oranla kadınlarda 2-3 kat, depresyonun ise erkeklere göre 2 kat daha fazla rastlandığı bilinmektedir (Gültekin, 2014). Aynı şekilde Alzheimer da kadınlarda daha çok görülmektedir (Güvenç ve ark., 2004). Bu oranlar farklı kültürlerde de hemen hemen aynı olduğundan, kadın olmak bu sıkıntılar için bir risk grubunda olmak demektir. Okuma bozukluğu, sözel anlatım bozukluğu, otizm, kekemelik, fonolojik bozukluk, dikkat eksikliği, hiperaktivite, madde kullanımına bağlı bozukluklar gibi problemler erkeklerde daha fazla görülmektedir (Gültekin, 2014). Arıkan (2011), kadınlarda limbik sistemin daha büyük olması nedeniyle depresyona girme olasılıklarının da erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Cinsiyetler arasında çok bariz farkların olduğu bazı problemlerin yapısal ve hormonal kaynakları ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Şizofreni ve cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde kadınların daha ileri yaşlarda hastalandığı, premorbid işlevselliklerinin daha yüksek olduğu, tedaviye daha düşük ilaç dozlarında cevap verdikleri, hastaneye daha az yattıkları ve yattıklarında da daha kısa süre kaldıkları, beyin görüntülemelerinde ise daha az morfolojik değişikliklerin olduğu saptanmıştır (Güvenç ve ark. 2004).

Östrojenin psikotik rahatsızlıklara karşı koruyucu bir rolünün olduğu yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu nedenle östrojenin tedaviye yardımcı antipsikotik ajan olarak kullanımının mümkün olabileceği belirtilmektedir (Güvenç ve ark. 2004). Otizm neden erkeklerde daha sık rastlandığıyla ilgili yapılan bir çalışmada kız çocuklarının beyninin erkek çocuklarına göre daha dirençli olduğu belirtilmiştir. Araştırmacılar bu sonucun, kızlarda X kromozomundan 2 tane bulunması ile açıklanabileceğini düşünmektedirler (Jacquemont ve ark. 2014).

Cinsiyetlerle ilgili davranış ve tutumların meydana gelmesi hormonal etkenlerle açıklanmaktadır. Cinsiyet farklılaşmasının, hormonlarla etkileşen beyin içerisinde, doğum meydana gelmeden önce oluştuğu düşünülmektedir. Cinsiyetle ilişkilendirilen davranışların kaynağı olduğu düşünülen hormonal faktörlerin aynı zamanda cinsiyet kimliğinin de oluşmasında ciddi bir etkisinin olabileceği varsayılmaktadır (Ersoy, 2009). Moir ve Jessel (2002) adlı araştırmacılar beynin cinsiyetlere göre farklı geliştiğini öne sürmekte ve cinsiyetler arasında bulunan davranış farklılıklarını hormonal faktörlere dayandırmaktadırlar. Doğuştan gelen beyin kaynaklı farklılıkların, kadın ve erkeklerin olgu ve olayları farklı şekilde algılayıp değerlendirmelerine ve sonuç olarak da farklı tepki vermelerine neden olduğunu; bu durumun da farklı tavır ve tutumlara sebep olduğunu belirtmektedirler. Bu görüşe paralel olarak, cinsiyetlerle ilişkili davranış ve tutumların oluşmasında doğuştan var olan yapısal özelliklerin de etkisinin bulunduğu belirtilmektedir (Paglia, 2004).

Bugüne kadar yapılan birçok çalışma farklı kültürlerdeki erkekler ve kadınlar arasında benzer farklılıkların bulunduğunu vurgulamıştır. Kültürler farklı olduğundan dolayı bu benzer farklılıkların tamamının sosyo-kültürel faktörlerle açıklanması mümkün değildir. Bu nedenle 2 cinsiyet arasındaki farklı davranışlar kadın ve erkekler arasındaki bazı biyolojik özelliklerindeki farklılıklara dayandırılmaktadır. Bunun da duygu, algı, davranış ve tutum gibi özellikleri etkilemesi normaldir (Gültekin, 2014). Ancak, cinsiyetler arasında bulunan bu farklı özellikler sadece biyolojik değildir, aynı zamanda kültürel ve sosyolojiktir. Zira insan davranışlarının sadece biyolojik faktörlerin etkisinde oluşması ve şekillenmesi mümkün değildir. Çünkü çoğunlukla kadın ve erkeğe atfedilen davranış ve tutumların kültür içerisinde tanımlanmış, öngörülmuş bir yeri mevcuttur (Ersoy, 2009).

2. CİNSİYET DAVRANIŞ FARKLILIKLARINA YOL AÇAN KÜLTÜREL VE SOSYOLOJİK ETKENLER

Her toplumda mevcut kültürel yapı içerisinde “Kadın ve erkek nasıl davranır? Nasıl giyinir? Kadınlara ve erkelere özgü alışkanlıklar ve uğraşlar nelerdir?” gibi soruların farklı cevapları bulunur. Kültürel yapının vermiş olduğu bu cevap farklılıkları aynı zamanda cinsiyetlerin toplum içerisindeki konumlanışına ve şekillenmesine de etki ederek bir farklılık doğurur. Kültürün cinsiyetlere yönelik bölümü, bir toplumda “cinsiyet kültürü”nü oluşturur. Cinsiyet kültürü; kültürün cinsiyetlerle alakalı hususlarda kendini ifade etme biçimidir. Genel olarak paylaşılan ortak kültürün, cinsiyetlere yönelik uygun gördüğü tavırlar, tutumlar ve değerler, bu çerçevede gelişen cinsiyet ve toplumsal cinsiyet gibi nitelermeler, cinsiyet kültürünün içerisinde yer alır (Ersoy, 2009: 214). Toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar kültürel olarak yorumlanıp değerlendirilmektedir.

Böylece kadınlar ve erkeklerin hangi davranış ve faaliyetleri yapabileceklerine, hangi haklara ve güce kimin ne derece sahip olduğuna veya sahip olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilmekte; bu beklentiler, toplumdan topluma ve aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişse de özünde ortak noktalar vardır. Bu öz, toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin yani farklılıklar ve eşitsizliklerin varlığıdır (Ecevit, 2003:83).

Lips (2001)'e göre, cinsiyeti ve toplumsal cinsiyeti birbirinden tamamen ayırmak olanaklı değildir; çünkü kültürün kadın ve erkekte beklenenleri, kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerinden tamamen farklıdır. Yani toplum, kadın ve erkek arasındaki davranış farklılıklarının nedeninin biyolojik farklılıklar olduğunu öngörmektedir (Akt. Gök, 2013:5). Biyolojik olan cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik ve sosyolojik yani tarihsel ve kültürel olarak belirlenmiştir. Bu kavramı ilk kullanan birkaç feminist akademisyen arasında yer alan Oakley (1985)'e göre "cinsiyet" (sex) biyolojik olarak kadın-erkek ayrımını anlatırken; "toplumsal cinsiyet" (gender) kadınlık ile erkeklik arasında ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeyi ifade etmektedir. Yine Oakley (1985)'e göre, toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir ve kadınlar ile erkeklerin "dişil" ve "eril" olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret etmektedir.

İnsanların eril veya dişil olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur ama toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir. Oakley şöyle bir sonuca varmaktadır: Toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar gerçekte hiç de doğal değildir. Toplumsal cinsiyet kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek için kullanılan bir kavramdır. Kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden "kültürel inşalara işaret etmenin bir yoludur (Bhasin, 2003:2).

Cinsiyetin kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade eden, biyolojik bir yapıya karşılık gelmesi söz konusu iken; toplumsal cinsiyetin kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmesi söz konusudur. Toplumsal cinsiyet kültürel bir yapıyı karşılar ve genellikle bireyin biyolojik yapısıyla ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içerir. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı ya da erkeksi olarak karakterize eden psiko-sosyal özelliklerdir. Ancak cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti tamamen birbirinden ayırmak mümkün değildir; çünkü kültürün kadından ve erkekte bekledikleri kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine ilişkin gözlemlerden tamamen ayrıdır. Buna göre, toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırılmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içermektedir. Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki bazı farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğunu tam olarak bilmek mümkün değildir; esasen çoğu farklılık ikisinin birlikte etkisinin bir sonucudur (Dökmen, 2009: 19-20).

Kadın erkek farklılıklarında etkili olan çevresel, kültürel faktörler arasında sayılabilecek başlıklardan birisi de duygusal farklılıklardır. Kadınların erkeklere oranla daha merhametli olduğunu gösteren araştırma bulguları yayınlanmıştır. Miller ve arkadaşları bağışlamanın araştırıldığı pek çok araştırma sonucunu istatistiksel olarak analiz etmişlerdir.

70 araştırmayı kapsayan bu meta analiz çalışmasında kadınların erkeklere oranla daha bağışlayıcı olduğu bulunmuştur. Beutel ve Marini'ye (1995) göre de kibarlık, acıma, sorumluluk ve adanmak kadınlarda daha çok gelişmiştir (Gültekin, 2014: 26-33).

Ancak toplumda “Kadınlara daha duyguludur” denildiğinde duygulu erkekler de olduğu hatırlanabilir. “Erkekler pantolon giyer” denildiğinde de kadınların da pantolon giymesine ne denilecektir? Bazı özellikler gerçekten ayrımcı değildir, gerçek farklılıklar bazı biyolojik özelliklerdir. Diğerleri gerçek farklılıklar değildir, büyük ölçüde kültürden-toplumdan kaynaklanan ya da daha doğru bir deyişle “toplumun yarattığı farklılıklar”dır. Son zamanlarda kadın ve erkek arasındaki farklılıkların biyolojik süreçlerden ziyade sosyal süreçlere bağı olduğuna işaret etmek üzere cinsiyet farklılıkları terimi yerini toplumsal cinsiyet farklılıkları terimine bırakmıştır (Dökmen, 2009: 23).

Biyolojik cinsiyet farklılıkları öğrenilmemiş, doğuştan getirilen özellikler bakımından kadınlarla erkekler arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumsallaşma sürecinde erkek ve kız çocuklarının öğrendikleri, kültürün cinsiyetlerine “uygun” bulduğu duygu, tutum, davranış ve roller arasındaki farklılıklar ise toplumsal cinsiyet farklılıkları olarak ele alınır. Kadınların daha duyarlı, ilgili ve bakım verici vb. olarak algılanmaları; ev kadını, öğretmen, hemşire vb. olmalarının beklenmesi, ama erkeklerin bağımsız, atılgan, kuvvetli vb. algılanmaları; asker, mühendis, tüccar vb. olmalarının beklenmesi toplumsal cinsiyet farklılıklarıdır (Dökmen, 2009: 24). Rol kavramı, bireyin belirli bir yapı içinde belirli kalıplara göre hareket etmesini ifade etmektedir. Bireyler toplumda birçok rol üstlenirler. Bireylerin üstlendikleri bu roller birden fazla olabilir ve kadın-erkek cinsiyetine özgü olarak sınıflandırılır. Örneğin bir kadın; anne, eş, çalışan kadın veya gelin olma rollerinin hepsini birden üstlenebilir. Aynı şekilde bir erkek de baba, eş, çalışan ve aynı zamanda damat rolünde olabilir. İnsanların yaşamları boyunca sergiledikleri roller, toplumsal yapının şekillenmesinde önemli görev üstlenmektedir. Böylece şu da denilebilir; toplum ve bu toplumun kültürü kadın-erkek rollerini belirler.

Roller kültürel olarak tanımlandığı için, insanların davranışları da tahmin edilmektedir. İnsanlar benzer olaylar karşısında benzer tutumlar sergilemektedir (Bahar, 2009: 58). Connell'e göre yeni doğan çocuğun biyolojik bir cinsiyeti vardır ancak çocuk henüz toplumsal bir cinsiyete sahip değildir. Çocuk büyürken toplum da çocuğun önüne cinsiyete uygun kurallar ya da davranış modelleri dizisi koyar (1998:255).

Ralf Dahrendorf gibi genel rol teorisi savunucuları, cinsiyet rollerinin sosyoloji ve psikolojinin sınırında durduğunu iddia etmektedirler. Bu baskın cinsiyet rolü teorisine göre, cinsiyet rollerinin öğrenilmesi, toplumsallaşması veya içselleştirme aracılığıyla gerçekleşmektedir. Öğrenmeyi temel alan bu yaklaşıma göre, cinsiyet rolleri başka bir şey nasıl öğreniliyorsa öyle öğrenilmektedir. Bu öğrenmede iki temel mekanizma söz konusudur. İlk olarak, çocuklar cinslerine uygun davranışları açısından ana-babaları ve toplumdaki diğerleri tarafından pekiştirilirlerken, cinslerine uymayan davranışları için cezalandırılırlar (Vatandaş, 2011: 34). Bem (1983) ise insanların cinsiyet rollerini benimseme bakımından çeşitlendiğini ileri sürmüştür. Bazıları kendi cinsiyetine geleneksel olarak uygun bulunan rolleri benimseyebilir (kadınsı kadın-erkeksi erkek gibi). Bazıları ise cinsiyetine geleneksel olarak uygun bulunmayan rolleri benimseyebilir (kadınsı erkek- erkeksi kadın gibi).

Bazıları ise hem kendi cinsiyetine hem karşı cinsiyete uygun bulunan rolleri benimseyebilir (hem kadınsı hem erkeksi gibi). Ayrıca Bem ne kadınsı ne erkeksi yani farklılaşmamış toplumsal cinsiyet rollerinin varlığından da bahsetmiştir. Cinsiyet ile edinilmiş kimlik kişilerde içinde yaşanılan toplumun onlara uygun gördüğü şekillerde var olmaktadır. Yani kişi doğum ile kazanmış olduğu cinsiyet kimliğini sonra toplumsal yaşantısı sonucu kazandığı özelliklerle bütünler (Sankır, 2010: 12-13). Toplumsal cinsiyet kimliği ise bütünleme ve yüklenen rollerle birlikte oluşmaktadır.

Toplumsal cinsiyet sosyal ortamdaki cinsler için birer norm olan hakları ve yükümlülükleri içermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri sosyal ortamın vazgeçilemeyen özelliklerinden biridir ve bireyin kimliğini ortaya koyma sürecinde etkilidir. Sosyal ortamda bireylerden cinsiyetleri doğrultusunda ve buna bağlı olarak sosyal ortamın o cinsiyetten beklentisi olan rol modellerine uygun kimlikler geliştirilmesi beklenir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet rolleri bireyin zihin ve benlik süreçlerini etkileyen en önemli araçsal semboller bütünüdür. Bu araçsal semboller üzerinde eril söylemin iktidar kurması bu araçları kullananların bu bakışın iktidarına maruz kalmalarına neden olmaktadır (Sankır, 2010:2).

Toplumsal yaşamda erkek ve kadınlar eşitsiz bir şekilde erkeğin kadına üstünlüğü ile belirlenen bir yapıda yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet; toplumsal ilişkilerin kurucu ögesi, iktidar ilişkilerini göstermenin asli yoludur. Aynı zamanda iktidarı inşa ettiği kadar meşrulaştırır da. Toplumdaki tüm hiyerarşik yapılar, iktidar ilişkileri kadın-erkek kurgulanmış eşitsizliğin yansımalarıdır (Tuğ, 2015:25). Sonuçları itibarıyla toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyete dayalı ayrımcılığı beraberinde getirmektedir. Bu ayrım, biyolojik özelliklerden yola çıkarak sosyal alanı kamusal alan ve özel alan olarak kurgulamış ve erkeğe kamusal alanı, kadına ise özel alanı tahsis etmiştir. Kadınların daha çok evde sorumluluk almaları, erkeklerin ise evin dışında, kamusal alanda yer alarak bununla ilgili sorumluluklara sahip olmaları beklenir. Cinsiyetçi bakış açısı günlük hayatın her aşamasında, emek piyasasındaki işgücünün belirlenmesinde, aynı işi yapan bir erkeğe göre kadının daha düşük maaş alması ya da zor iş bulması gibi durumlarla, siyasette dışlanma veya sınırlı yer almayla, kısacası özel ve kamusal alanın her düzeyinde kendini göstermektedir (Saygılıgil, 2015:80-81).

Toplumsal cinsiyeti inşa eden, besleyip devam ettiren unsurlar, genellikle iki ayrı boyutta yer alan düşünce yapılarıyla ilgilidir. Bunlardan ilki cinsiyet önyargılarıdır; cinsiyetlere ilişkin davranışları, tutumları, tepkileri ve cinsler arasındaki farka ilişkin inançları kapsamaktadır.

Önyargı, genellikle, bir topluluğun üyelerinin bir başka topluluğun üyelerine karşı sahip oldukları olumsuz inanç ve düşüncelerle ilgilidir. Önyargı ayrımcılığın temelini teşkil eder. Cinsiyet önyargıları ise, iki cinsin birbirinden hangi bakımlardan ayrıldıklarına; hangi davranış, görünüş ve kişiliğin kadın ve erkeklere özgü olduğuna; insanların cinsleri arasında hangi farklılıkların bulunması gerektiğine ve erkek ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin inançları ifade eder. İkincisi ise, ideal erkekle kadın arasında bulunması gerektiğine inanılan farklılıklarla ilgilidir. Bu farklılıkların hayata yansıyan boyutunu ise roller oluşturmaktadır (Vatandaş, 2007: 32-36). Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel olarak belirlenen cinsiyet rollerine karşılık gelir.

Toplumsal rol kuramına göre, erkek ve kadın davranışlarındaki farklılıkların nedeni, iki cinsin günlük yaşamlarında farklı rolleri yerine getiriyor olmalarıdır. İnsanlar genellikle özgül rollerle ilişkili normlara uyarlar ve toplumsal olarak uygun görülen biçimlerde davranırlar. Böylece, ailesi için iyi bir ekmek kazanıcı olmak isteyen bir koca mesleğinde hırslı ve kendini ona adanmış olabilir. İyi bir anne olmak isteyen bir kadın da çocuk bakımıyla ilgili kitaplar okuyup zamanının çoğunu çocuklarına ayırabilir. Farklı roller erkek ve kadınların farklı ilgilerinin olmasına, farklı uzmanlık alanları geliştirmelerine ve günlerini farklı etkinliklerde geçirmelerine neden olur (Taylor vd., 2007:362). Bu roller kaynaklara erişimi, davranış kalıplarını, sorumlulukları, paylaşım olanaklarını da belirler.

Kadın ve erkek şeklinde cinsiyet ayrımına gitmeden öncelikle insanın biyo-psiko-sosyal bir varlık olması, cinsiyet farklılaşması ve bu cinsiyetlere özgü davranış oluşum ve gelişim süreçlerinin de tek boyutlu bir açıklamasının olamayacağını ortaya koymaktadır. Asıl olan farkın biyolojik, yaratılan farklılıkların ise kültürel ve sosyolojik olması durumu söz konusudur. Bu durumun en net göstergesi de dünya üzerindeki her toplumda biyolojik anlamda kadın ve erkek cinsiyetinin varlığı ve fiziksel farklılıkların genel geçer kabulünün aksine toplumlarda her iki cinse atfedilen rol, görev ve sorumlulukların farklılaşmasıyla ortaya çıkan toplumsal cinsiyet algısı ve bununla bağlantılı olarak değerlendirebileceğimiz cinsiyet eşitliği başlığına bakacak olursak; Dünya Ekonomik Forumu tarafından her yıl ekonomi, eğitim, sağlık ve politika olma üzere 4 başlıkta toplanan “Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu”na göre 2014 yılında 144 ülke arasından 125. sırada yer alan Türkiye; 2015 ve 2016 yılında 130. sırada, 2017 yılında ise yine 144 ülke arasından 1 sıra daha gerileyerek 131. sırada yer almıştır. Özellikle kamusal/özel alan ayrımında kadınların kamusal alanda “görünmez”liğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Buradan da hareketle toplumsal cinsiyet rollerinin ve bu rollere ilişkin beklentilerin görülmeyen, değer atfedilmeyen, düşük ücretlendirilen duygusal emek kadın işi/erkek işi ayrımını da ortaya çıkardığı; ev içi işlerin (ütü, yeme yapma vb.) ve bakım hizmetlerinin (yaşlı, çocuk vb.) kadınlara atfedilmesi ve kadınların görevi görülmesinin toplumda kadınlarca içselleştirilmesi sonucunda da istihdamdan uzaklaşarak özel alana hapsolmuş, ikincilleştirilmiştir.

SONUÇ

Biyolojik cinsiyet farklılıkları; öğrenilmemiştir, doğuştan getirilen özellikler bakımından kadınlarla erkekler arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları ise öğrenilen, sosyalleşme sürecinde kazanılan özellikler bakımından insanlar arasında gözlenen farklılıklardır. Toplumsal cinsiyete göre, toplumun belirlediği beklenti ve davranışlar, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişir fakat birçoğu kültürleri ve toplumları aşma eğilimindedir (Alle-Corliss ve Alle-Corliss, 1999: 285). Biyolojik cinsiyet farklılıkları tüm dünyada aynı iken, toplumsal cinsiyet farklılıkları bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler gösterir. Ancak cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti birbirlerinden tamamen ayırmak doğru değildir. Çünkü kültürün kadından ve erkekten bekledikleri (toplumsal cinsiyet) kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine (cinsiyet) ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı değildir (Lips, 2001).

Rol, örgütlü sosyal bir yapı içinde bireyin bulunduğu pozisyonu, bu pozisyonla ilgili sorumlulukları, ayrıcalıkları ve diğer pozisyondaki insanlarla etkileşimi yönlendiren kuralları gösterir. Annelik, babalık, öğretmenlik gibi farklı rollerden bahsedilebilir. Kadınlara ve erkeklere verilen farklı roller ise toplumsal cinsiyet rolleri olarak bilinir. Çocuklar, toplum tarafından kız ya da erkek olarak etiketlenmelerinin ardından cinsiyetin kültürel anlamlarını öğrenmeye ve kazanmaya başlarlar. Toplumsal cinsiyet rolü toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilgili bir grup beklentidir (Öşme, 2013:15). İnsanlar sosyal ortamda uyumlu ve dengeli ilişkiler ortaya koyabilmek için onaylanacağını düşündüğü davranışlarda bulunmayı tercih eder. Böylece kendine ve sosyal konumuna uygun kabul gören davranışları ve bunların ardındaki sembolik anlamları öğrenir ve kullanır. Bireyin sosyal ortamda davranışları öncesi kendisinden beklenilene tahmin etmesine ve bu anlamda beklentiler geliştirmesine olanak sağlayan genelleştirilmiş diğeri bilgisi, benlikle ilgili bilgilerin elde edilmesi, kendisi için toplumsal rol(ler) edinmesi açısından belirleyici bir etkinliğe sahiptir (Sankır, 2010: 23). Kadınlık ve erkeklik, tanımlanmış toplumsal rollerdir. Kadınlık ve erkeklik, bir karşıtlık ilişkisiyle kurulmaktadır. Kadınları pasif, ilgi ve bakım verici, erkekleri ise aktif ve başarı yönelimli vb. gibi temel kalıpyargılar tüm kültürlerde benzerdir.

Kültür ve biyoloji birbirinden kesin setlerle ayrılabilen dinamikler değildir. İtaat davranışı sergileme, zafer veya başarısızlık vb. durumlar yani toplumsal koşullar, insan davranışları ya da yaşam olanakları biyolojik özellikleri şekillendiren etkenlerdir. Cinsiyet rollerinin atfedilmesi sürecinde de kadının doğa ve beden, erkeğin akıl ve kültürle özdeşleştirilmesinin etkili olduğu görülmektedir (Elçik, 2016:193).

Cinsiyet ile edinilmiş kimlik kişilerde içinde yaşanılan toplumun onlara uygun gördüğü şekillerde var olmakta, bu da kişinin kendisi hakkında sahip olduğu düşüncesini yani kadın ya da erkek olarak sahip olduğu cinsiyetle ilgili yorumlamalarını içinde bulunduğu toplumun ortak değer ve inanışları ile belirgin hale getirmesine neden olmaktadır. Aslında toplumsal cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentilerin cinsiyet kalıp yargıları şeklinde toplumda yaygın kabul gören inançlara dönüşmesi ve sosyal davranışı büyük ölçüde biçimlendirmesi hatta belirlemesi dolayısıyla cinsiyetler arası davranış farklılıkları oluşmaktadır. Özellikle öncesinde de ifade ettiğimiz toplumsal cinsiyet farklılıkları gerçek olmayan farklılıklardır; adeta toplumun kendi kalıplarını bireye dayatması sonucunda oluşurlar. Bu toplumsal cinsiyet özellikleri bakımından cinsiyetler arasında farklılıklar gözlenebileceği gibi, aynı cinsiyetten bireyler arasında da bu özellikler bakımından çeşitlenmeler gözlenebilir. Kadınların özellikle daha naif, pasif, itaatkar kişilik özellikleri geliştirmelerinin toplumsal beklenti düzeyinde oluşması kadınların sosyal, ekonomik, siyasi hayatta geri planda kalarak ikincilleştirilmeleri sürecine hizmet etmektedir. Tam da bu yüzden farkları “üstünlük” ekseninde ele almak ve tartışmak yerine adalet temelinde ele alınmalıdır. Kadın ve erkeğe ilişkin konuları adalet temelinde tartışmak hem farklılıkları dikkate almayı sağlayacak, hem de ayrımcılık ve istismara yol açan yaklaşımlara fırsat vermeyecektir.

KAYNAKLAR

- Alexander, G. M., & Hines, M. (2002). Sex Differences in Response To Children's Toys in Nonhuman Primates (*Cercopithecus Aethiops Sabaeus*), *Evolution and Human Behavior*, 23, 467-479.
- Alle-Corliss, L. ve Alle-Corliss, R. (1999). *Advanced Practice in Human Service Agencies-Issues, Trends and Treatment Perspectives*. USA: Wadsworth Publishing.
- Amen, D. G. (2010). *Aşık Beyin*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Arıkan, R. N. (2011). Kadın Beyni Erkek Beyni. Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/uzm-psikolog-psikoterapist-rusen-nur-arikan/kadin-beyni-erkek-beyni-kadin-1343245/>
- Atık, B. (1986). Okulöncesi çağındaki normal gelişim Gösteren Çocuklar ile Down Sendromlu Çocukların Tercih Ettikleri Oyun Tiplerinin ve Oyun içindeki Sosyal İletişim Davranışlarının incelenmesi, Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi
- Bağçeli, P. (2008), Köyde ve Kentte Yaşayan 7-8 Yaş Arası Çocukların Cinsiyet Kalıp Yargıları ve Cinsiyetlerine Bağlı Oynadıkları Oyun ve Oyuncaklar, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Usak Yayınları.
- Barnes J (2014).*Temel Biyolojik Psikoloji*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bem, S.,L. (1983). *Gender Scheme Theory and Its Implications For child Development : Rasing*.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller"*. (K.Ay, Çev.) Dayanışma Vakfı Yayınları. İstanbul: Kuşak Ofset Birinci Basım.
- Brizendine, L. (2012). *Kadın Beyni*. İstanbul: Say yayınları.
- Caldera, Y. M., Huston, A. C., & O'Brein, M. (1989). Social interactions And Play Patterns Of Parents And Toddlers With Feminine, Masculine And Neutral Toys, *Child Development*, 60,70-76.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*.(Çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connellan, J., Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Batki, A., Ahluwalia, J. (2000), Sex Differences in Human Neonatal Social Perception, *Infant Behavior & Development* 23; 113-118.
- Çiftçi, M. A. (2011). Öğretmenlerin ve Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Anne-Babaların Cinsiyet Rollerini Algısının 60-72 Ay Arası Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri ile İlişkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dökmen, Y. Z. (2010). *Toplumsal Cinsiyet/Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Duman, G., Temel, Z. F. (2011), Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Anasınıfına Devam Eden Çocukların Oyun Davranışlarının İncelenmesi, *Sosyal Bilimler*, Ocak, C.1. S.1 S:279-298.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25,4, 83-88.
- Elçik, G. (2016). *Beden, İki Nokta Üst Üste. (İçinde: Feryal Saygılıgil, "Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları)*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ersoy, E. 2009. Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Fırat University Journal of Social Sciences)*. 19(2): 209-230.
- Eşel, E.(2005). Kadın ve Erkek Beyninin Farklılıkları. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 15,138-152.
- Flowers, Erin Wehr. (2006). Differences between Male and Female Students Confidence, Anxiety and Attitude toward Learning Jaz improvisation", *Journal of Research in Music Education*, V.54, No.4., p.97-105.
- Goldstein JM, Seidman LJ, Horton NJ, Makris N, Kennedy DN, Caviness VS Jr, Faraone SV, Tsuang MT. (2001). Normal Sexual Dimorphism of The Adult Human Brain Assessed By in Vivo Magnetic Resonance Imaging. *Cerebral Cortex*, 11(6): 490-497.
- Gorski RA (2002) Hypothalamic Imprinting By Gonadal Steroid Hormones. *Advances in Experimental Medicine and Biology*, 511: 57-70.
- Gök, A., F. (2013). Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Gökkaya, F. (1994), Anne-Babaların Cinsiyet Rolü Algıları ve Cinsiyete Uygun Çocuk Yetiştirme Eğilimleri İle Okul Öncesi Çocukların Cinsiyet Rolü Gelişimi (Oyuncak Tercihine İle) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gültekin M. (2014). *Bilimsel Araştırmalarda Kadın-Erkek Farklılıkları*. Aile Akademisi Derneği Yayınları
- Güvenç, C., İlnem, C., Ceylan, M. E., Vardar, M. (2004). Şizofreni ve Östrojen. *Düşünen Adam*; 17(2): 99-104

- Hines, M., Golombok, S., Rust, J., Johnston, K. J., Golding, J., the ALSPAC study team (2002). Testosterone During Pregnancy and Gender Role Behavior Of Children: A Longitudinal Population Study, *Child Development*, 73, 1678-1687.
- Hines, M., Alexander GM (2008) Commentary: Monkeys, girls, boys and toys: A confirmation Comment on “Sex differences in toy preferences: Striking parallels between monkeys and humans” *Horm Behav.* 2008 Aug; 54(3): 478–481.
- Jacquemont, S., Coe, B. P., Hersch, M., Duyzend, M. H., Krumm, N., Bergmann, S., Beckmann, J.S., Rosenfeld, J. A., Eichler, E. E., (2014). A Higher Mutational Burden in Females Supports a “Female Protective Model” in Neurodevelopmental Disorders. *The American Journal of Human Genetics*,
- Leeb, R. T., Rejskind, F. G. (2004) Here’s Looking at You, Kid! A Longitudinal Study of Perceived Gender Differences in Mutual Gaze Behavior in Young Infants, *Sex Roles*, Vol. 50, Nos. 1/2, January.
- Lips, H. M. (2001). *Sex & Gender: An Introduction*. Mayfield Publishing Company.
- Moir, A. Jessel, D. (2002), *Beyin ve Cinsiyet*. (Çev..Tarık Demirkan), İstanbul, Pencere Yayınları.
- Öşme, P. (2013). *Kadın Erkek Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyet Eğitimi*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Paglia, Camile. (2004), *Cinsel Kimlikler*. (Çev. Didem Atay-Anahid Hazeyan), Ankara, Epos Yay.
- Pasterski, V. L., Geffner, M., Brain, C., Hindmarsh, P., Brook, C., & Hines, M. (2005). Prenatal Hormones Versus Postnatal Socialization By Parents As Determinants Of Male-Typical Toy Play İn Girls With Congenital Adrenal Hyperplasia. *Child Development*, 76, 264-278.
- Ruigrok, A. N.V., Salimi-Khorshidi, G., Lai, M.C., Baron-Cohen, S., Lombardo, M. V., Tait, R. J., Suckling, J. (2014) A Meta-Analysis Of Sex Differences in Human Brain Structure, *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 39:34-50
- Rokeach, Milton. (1973), *The Nature of Human Values*, New York, The Free Pres.
- Roopnarine, J. L. (1986). Mothers’ And Fathers’ Behaviors Toward The Toy Play Of Their infant Sons And Daughters, *Sex Roles*, 14(1/2),59-68.
- Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin “Kadın Sanatçı Kimliği”nin Oluşum Sürecine Etkileri. Hacettepe Üniversitesi, Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.
- Saygılıgil, F. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Shin YW, Kim DJ, Ha TH, Park HJ, Moon WJ, Chung EC Lee JM, Kim IY, Kim SI, Kwon JS. (2005) Sex differences in the human corpus callosum: diffusion tensor imaging study. *Neuroreport*, 16(8), 795-798.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tuğ, B. (2015). *Tarih ve Toplumsal Cinsiyet*. (İçinde: Feryal Saygılıgil, "Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları"). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tuncer MC, Hatipoglu ES, Ozates M. (2005) Sexual dimorphism and handedness in the human corpus callosum based on magnetic resonance imaging. *Surg Radiol Anat.*;27(3):254-9.
- Ünal, Cavit. (1981), *Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi*. Ankara, A.Ü.D.T.C.F . Yayınları.
- Üster, S. (2008), *Sözcük Öğrenme Ve Pekiştirme Stratejilerinde Beyin Temelli Cinsiyet Farklılıklarının Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vatandaş, C. (2007). *Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı*. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 29-56.
- Vatandaş, C. (2011). *Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı*. *Sosyoloji Konferansları Dergisi (Istanbul Journal of Sociological Studies)*, Sayı 35, 29-56.
- Weinberg, M.K., Tronick, E.Z., Cohn, J.F., Olson, K.L., (1999). Gender Differences in Emotional Expressivity And Self-Regulation During Early infancy, *Dev Psychol.*, Jan; 35(1):175-88.
- Yılmaz, M. B. (2012). *Cinsiyet ve sonlanım ilişkisini inceleyen MAGGIC çalışmasından bir analiz: Diyabet ve etiyoloji ilişkisi*, *Kalp Yetersizliği Elektronik Haber Bülteni*. Yıl: 4, Sayı: 5.